

Aneta Sokół

**XXII Forum Ewangelickie „Ewangelicy Niepodległej.
Dzieje i współczesność obywatelskiego zaangażowania”**

Wisła 14-16.09.2019 r.

W dniach 14-16 września w Wiśle odbyło się XXII Forum Ewangelickie, które zgromadziło liczne grono wyznawców z całej Polski. Tegoroczne Forum, zorganizowane w czasie obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości, nawiązywało do tego również dla ewangelików ważnego wydarzenia. „Ewangelicy Niepodległej. Dzieje i współczesność obywatelskiego zaangażowania” – pod takim tytułem odbyło się trzydniowe spotkanie przygotowane przez Komitet Organizacyjny Forum Ewangelickiego 2018, przy współudziale wiślańskiej parafii luterańskiej, władz diecezjalnych cieszyńskiej diecezji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce oraz wielu zaangażowanych osób. Można zaznaczyć, że spotkanie, odbywające się w tradycyjnej już formule, miało na celu przypomnienie ewangelickiego wkładu w proces odrodzenia Rzeczypospolitej w XX w., upamiętnienie sylwetek luterańskich, jak i ewangelicko-reformowanych działaczy, skupiając tym samym uwagę na obu ewangelickich Kościołach, które włączyły się w dzieło odbudowy i odradzające się życie państwa. Nie pozostano w kręgu tematyki tylko historycznej – nawiązano również do czasów bardziej współczesnych, w tym roli Kościoła, jego znaczenia i misji.

Uczestnicy Forum spotkali się w miejscu szczególnym – pierwszy dzień upłynął na terenie Rezydencji Prezydenta RP Zamek w Wiśle, gdzie przyjezdni mieli również możliwość zakwaterowania, spożywania posiłków i odpoczynku po całodniowych obradach, wzbogaconych dodatkowymi atrakcjami przygotowanymi przez organizatorów. W drugim dniu obrady przeniesione zostały do Domu Zborowego im. ks. bp. Andrzeja Wantuły w Wiśle, a niedzielne nabożeństwo odbyło się w ewangelickim kościele św. Piotra i Pawła, znajdującym się obok.

Forum rozpoczęło się od złożenia kwiatów pod wiślańskim obeliskiem ks. bp. Juliusza Burschego, przedwojennego zwierzchnika Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, który niejednokrotnie spędzał czas w swoim letnim domu wzniesionym w Wiśle. Tym gestem delegacja XXII Ewangelic-

kiego Forum, wraz z cieszyńskim biskupem ks. dr. Adrianem Korczago, upamiętniła postać Biskupa, zwolennika budowy polskiego Kościoła ewangelickiego w przedwojennej Polsce.

Obrady zainicjowano w „Gajówce”, na terenie kompleksu Rezydencji prezydenckiej. Przybywający uczestnicy otrzymali na wstępie materiały konferencyjne wraz z publikacjami o tematyce niepodległościowej, do których należał także świeżo wydany album poświęcony Biskupowi Burschemu. Gości witały członkinie Komitetu Organizacyjnego: Danuta Szczypka, dr Renata Czyż i Wanda Kuczera, a powitalnemu poczęstunkowi towarzyszyły rozmowy, kameralne spotkania i dyskusje.

Forum zostało uroczystie otwarte o godzinie 12-tej. Gości powitała Danuta Szczypka, zaznaczając, iż w 100-lecie odzyskania niepodległości ewangelicy spotykają się w miejscu symbolicznym – w prezydenckiej rezydencji, wzniesionej przez lud śląski dla Głowy odradzającego się państwa polskiego, upamiętniającej długo oczekiwany powrót Śląska do Macierzy. Otwierająca obrady powitała obecnych na sali duchownych obu Kościołów ewangelickich (lutrańskiego i ewangelicko-reformowanego), biskupów seniorów – księży Janusza Jaguckiego i Ryszarda Bogusza, a także przedstawiciele władz samorządowych, wraz z prezydentem Wisły Tomaszem Bujokiem. Słowa powitania skierowała również do inicjatorów i wieloletnich działaczy Forum – Jana Puczka, Hanny Witt-Pasztowej, prof. Henryka Panusza, Marii Drapelli oraz prof. Juliusza Gardawskiego. Podczas otwarcia przypomniany został również zmarły we wrześniu inicjator i współtwórca Forum Ewangelickiego – prof. Paweł Puczek (1936-2018), wybitny skrzypek i pedagog. Jego sylwetkę przypomniwała Maria Drapella, podkreślając zasługi Zmarłego dla rozwoju życia muzycznego na Śląsku oraz integracji polskiej społeczności ewangelickiej. Zebranych powitał także biskup cieszyńskiej diecezji luterańskiej ks. dr Adrian Korczago, który podkreślił, że ewangelicy przybyli z różnych stron kraju spotkali się, aby dyskutować, rozmawiać, rozważać podjęte zagadnienia, ciesząc się zarazem swoją obecnością na wiślańskiej ziemi.

Zasadnicza część programu poświęcona została ukazaniu ewangelickiego wkładu w dzieło odbudowy Rzeczypospolitej u progu niepodległości. Pierwszym prelegentem był dr Łukasz Barański z Wydawnictwa Augustana, który w wykładzie „Ewangelicy w walce o niepodległość Polski” przypomniwał najważniejsze wydarzenia świadczące o zaangażowaniu ewangelików w sprawy narodowe, w tym zwłaszcza niepodległościowe ożywienie na Śląsku Cieszyńskim. Prelegent zaznaczył, że patriotyzm cieszyński nie był efektem wybuchowej, spontanicznej reakcji, ale wynikał z wcześniej zaistniałych procesów świadomościowych, w wyniku których ewangelicy na ziemi cieszyńskiej przez wieki

pielegnowali poczucie przynależności do państwa polskiego. Przypomniane zostały dzieje Legionu cieszyńskiego powołanego w czasie I wojny światowej, współorganizowanego przez Jana Łyska, ewangelickiego działacza, poetę i nauczyciela. Dr Barański mówił także o dyplomatycznych staraniach polskich ewangelików, w tym na forum międzynarodowym, o zaangażowaniu ewangelickich działaczy w odzyskanie Mazur czy Śląska Cieszyńskiego. Przypomniał sylwetkę biskupa Juliusza Burschego w kontekście jego starań o pozyskanie wyznawców luteranizmu, zwłaszcza działaczy ewangelickich angażujących się w sprawę odzyskania niepodległości.

Analogicznie ukazane zostały inicjatywy ewangelików reformowanych u progu niepodległości. Dr Ewa Józwiak, prezes Synodu Kościoła Ewangelicko-Reformowanego, podkreśliła zaangażowanie wyznawców w sprawy ustalania granic, obronności czy kwestie społeczne. Przypomniała, że ewangelicy reformowani byli pionierami przyznania kobietom praw wyborczych w Kościele, torując swoimi decyzjami drogę do równouprawnienia kobiet w przedwojennej Polsce. Wymienieni zostali szczególnie aktywni członkowie wspólnoty, m.in. generalny superintendent ks. Władysław Semadeni czy pisarz Paweł Hulka-Laskowski, a także omówione zostały wspólne działania ewangelików na różnych płaszczyznach odradzającego się życia w państwie. Jak zaznaczyła prelegentka, pomimo małej liczebności, Kościół włączył się aktywnie w budowę państwa i własnego wizerunku w nowej rzeczywistości.

W poobiedniej części pierwszego dnia wystąpiła dr hab. Grażyna Kubica-Heller, wykładowczyni Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz badaczka luteranizmu cieszyńskiego, znana z licznych opracowań dotyczących protestantyzmu. Prelegentka mówiła o tradycjach edukacyjnych pielegnowanych przez ewangelików na ziemi cieszyńskiej, zaznaczając, że to Reformacja stworzyła model powszechnej edukacji, którym objęte zostały także dziewczęta. G. Kubica-Heller przybliżyła słuchaczom zagadnienia kształcenia dziewcząt organizowanego w parafiach lutherańskich, a także cieszyńskie szkoły, i programy krystalizujące się w środowisku ewangelików. Podkreśliła przy tym rolę bielskiej placówki przygotowującej diakonise, powołanej staraniem twórcy cieszyńskiego szpitala – ks. Teodora Haasego. W jej wystąpieniu nie zabrakło refleksji na temat szczególnej aktywności cieszyńskich ewangeliczek oraz roli edukacji w lutherańskiej kulturze Śląska.

Jan Puczek przedstawił słuchaczom własne spojrzenie na cieszyńską drogę do Macierzy, dowodząc zarazem, jak szczególną rolę w dziejach regionu odegrał luteranizm („Śląsk Cieszyński w drodze do Macierzy. Fenomen historyczny w dziejach Polski?”). Prelegent podkreślił historyczną przynależność do

Polski ziemi cieszyńskiej, która uchodziła po wiek XX za całość po obu stronach Olzy; wskazywał na konsekwencje przyjęcia luteranizmu w Księstwie Cieszyńskim, co zaowocowało powszechnością nauczania, trwaniem polskości, znajomością języka polskiego oraz powstawaniem stowarzyszeń kulturalno-edukacyjnych czy polskich organizacji społecznych. Wszystko to, jak podkreślał prelegent, przyczyniło się do rozwoju wysokiego stopnia świadomości narodowej wśród ewangelików. W zakończeniu przybliżone zostały okoliczności włączania Śląska Cieszyńskiego do odradzającej się Polski, przebiegającego bez walk, w sposób bezkrwawy. Słuchacze mieli okazję poznać wiele historycznych szczegółów związanych z przejmowaniem w 1918 r. władzy na ziemi cieszyńskiej. Wszyscy obecni na sali otrzymali także tekst wykładu Jana Puczka w postaci wydrukowanej publikacji.

Wspominanego już Jana Łyska (1887-1915), żołnierza, nauczyciela oraz poetę, przedstawił prof. Kazimierz Starzyk. Zaprezentowane osobiste refleksje podyktowane zostały fascynacją sylwetką ewangelickiego działacza, współzałożyciela Legionu cieszyńskiego, autora dramatu „Śpiący rycerze” oraz wielu innych utworów.

W zakończeniu Danuta Szczypka przedstawiła wizerunek Ślązakowców, którzy u progu niepodległości Rzeczypospolitej zgłaszali własne poglądy na temat przyszłości Śląska, nie identyfikując się z historią Polski ani z polską tożsamością narodową. W ogólnych zarysach przybliżone zostały koncepcje, którym patronował Józef Koźdoń (1887-1949), cieszyński działacz postulujący utworzenie odrębnego państwa śląskiego, domagający się autonomiczności ziemi cieszyńskiej w ramach państw sąsiednich. Było to stanowisko odmienne od propolskich postaw narodowych, jak zaznaczała prelegentka, podyktowane niechętnym stosunkiem do tradycji polskich i polskości.

W pierwszym dniu konferencyjnym obradom przewodniczył Andrzej Molin, jeden ze współorganizatorów Forum, który prezentował sylwetki prelegentów oraz czuwał nad porządkiem wystąpień i przebiegiem dyskusji w ramach obrad. Większość prelekcji wzbogacały prezentacje wizualne, uwzględniające fotografie, archiwalia oraz wizerunki postaci historycznych. Było to zarazem znaczące wzbogacenie wiedzy na temat różnorodności ewangelickiego zaangażowania w sprawy narodowe, które ukazywało, że aktywność niepodległościowa cieszyńskich działaczy była konsekwencją wcześniejszych procesów, dzięki którym wśród kolejnych pokoleń przetrwała idea powrotu do Macierzy.

W godzinach wieczornych uczestnicy Forum zostali zaproszeni na przejażdżkę wozami konnymi do doliny Białej Wiselki i spotkali się na wspólnej

kolacji w góralskiej gospodzie. Prawdziwą niespodzianką były nie tylko miejscowe specjalności kulinarne, ale także towarzystwo góralskiej kapeli, która umilała wieczór śpiewem i grą na skrzypcach. Był to zarazem czas na dyskusje, wymianę wrażeń oraz bliższe wzajemne poznanie osób przybyłych z wielu miejsc w kraju. Dzień zakończył wspólny powrót na teren prezydenckiej Rezydencji.

Drugiego dnia po śniadaniu uczestnicy Forum zwiedzili główną część reprezentacyjnego kompleksu – Zamek Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Wiśle, wraz ze znajdującym się obok drewnianym kościółkiem, w którym odbywają się ewangelickie nabożeństwa. Można przy tym dodać, że jest to obiekt podlegający specjalnej ochronie i obostrzonym zasadom udostępniania zwiedzającym. W towarzystwie przewodnika uczestnicy mieli okazję podziwiać pałacowe wnętrza, które służą kolejnym polskim prezydentom. Warto dodać, że pałacyk prezydencki wzniesiony został w okresie międzywojennym, w stylu modernistycznym według projektu architekta prof. Adolfa Szyszko-Bohusza.

Obrady w drugim dniu przeniesione zostały do centrum Wisły. W auli Domu Zborowego im. bp. Andrzeja Wantuły zgromadziło się liczne grono słuchaczy, wraz z nowo przybyłymi w sobotnie przedpołudnie. Obradom przewodniczył gospodarz miejsca – wiślański proboszcz ks. Waldemar Szajthauer. Tematyka przewidziana programem obracała się wokół refleksji nad rolą Kościoła w czasach mniej odległych, a także nam współczesnych.

W pierwszej kolejności wysłuchaliśmy wykładu ks. prof. Szymona Drzyżdżyka, rzymskokatolickiego duchownego, który przedstawił encyklikę Jana Pawła II *Centesimus annus* z 1991 r. („Encyklika *Centesimus annus* odczytana po latach – czyli refleksja o państwie, Kościele i współczesnej Polsce”). Sylwetkę prelegenta zaprezentował słuchaczom ks. Szajthauer, podkreślając, że jest on wykładowcą Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, znawcą sakramentologii oraz autorem wielu książek. Przedstawiony wykład inspirował do przemyśleń na temat Kościoła oraz jego misji w zmieniającej się społeczno-politycznej rzeczywistości państwowej.

Prelegent wyjaśnił, że każda encyklika stanowi papieskie przesłanie sformułowane w odpowiedzi na wyzwania rzeczywistości, zagrożenia czy zmiany, z którymi musi zmierzyć się świat. Prezentując Encyklikę z 1991 r. omawiał wydarzenia towarzyszące jej powstaniu i podkreślał, że była ona odpowiedzią na zmiany ustrojowe, które ogarnęły kraje socjalistyczne, w tym Polskę. Przesłania zawarte w *Centesimus annus* ostrzegały przed niekontrolowanym rozwojem kapitalizmu po 1989 r., wzrostem znaczenia pracy, a pomniejszeniem roli człowieka jako osoby wierzącej. Jan Paweł II obawiał się zaniku wartości duchowych w społeczeństwach postsocjalistycznych, usunięcia w cień religii oraz

groźby ateizmu. Odwołując się do nauczania Kościoła, papież zachęcał do poszanowania człowieka i jego godności, do odpowiedzialności za sprawy społeczne oraz stosowania zasad sprawiedliwości w sprawach gospodarczych. Ks. Drzyżdżyk zaznaczył jednocześnie, że Encyklika nie utraciła swej aktualności, że pełni w dalszym ciągu rolę aktualnego duszpasterskiego pouczenia.

Po południu byliśmy świadkami panelu dyskusyjnego „Zaangażowanie polityczno-społeczne Kościoła – szanse i zagrożenia”. W dyskusji udział wzięli: luterański historyk prof. Andrzej Friszke, dr Tadeusz Kuśmierowski z Kościoła ewangelicko-reformowanego, dziennikarz, redaktor „Polityki” – Adam Szostkiewicz oraz filozof i historyk religii – prof. Zbigniew Mikolejko. Rozmowie przewodniczył prof. Jarosław Pluciennik, członek Kościoła ewangelicko-augsburskiego, kulturoznawca i literaturoznawca, wykładowca Uniwersytetu Łódzkiego. Trzeba podkreślić, że pomimo różnorodności wyznaniowej, a także światopoglądowej, poglądy dyskutantów na rolę Kościoła były w dużej mierze zbieżne, dopełniały i poszerzały spektrum prezentowanych wniosków. Dyskusję rozpoczęło pytanie uznane przez prowadzącego za prowokacyjne: „czy w XX-wiecznej rzeczywistości społeczno-politycznej Kościół ma sens?” W odpowiedzi padły przykłady świadczące o udziale Kościołów w życiu publicznym, podkreślona została m.in. rola polskiego Kościoła katolickiego, który wspierał ruch solidarnościowy, a także był gwarancją pokojowego przeprowadzenia polskich zmian ustrojowych. Podkreślając pozytywny wpływ Kościołów na rzeczywistość, w obliczu konkretnych wydarzeń, rozmówcy zgodnie uznawali, że nadrzędnym obowiązkiem Kościoła jest obrona wartości ewangelicznych i nauczanie wiernych zasad Ewangelii.

W panelowej dyskusji pod przewodnictwem prof. Pluciennika padły także pytania: czy ważniejsze jest prawo czy Ewangelia?; czy kult jednostki jest zagrożeniem dla Kościoła w Polsce?; czy ważniejsze jest zaangażowanie chrześcijańskie, czy społeczne? Dyskutanci wskazali na potrzebę zachowania równowagi pomiędzy dwoma porządkami regulującymi zasady współżycia publicznego – konstytucją a porządkiem ewangelicznym. Zwracali uwagę na niebezpieczeństwa związane z szerzeniem się kultu jednostek w polskiej rzeczywistości, nawiązali także do powierzchownego odbioru sylwetki papieża Jana Pawła II, bez znajomości jego duchowych przesłań i zrozumienia spuścizny myślowej. Zauważono znamienne, że korzystniejsze w wymiarze społecznym jest trwanie autorytetów, propagowanie dorobku i poglądów cieszących się publicznym poważaniem postaci. W dyskusji nie zabrakło uwag dotyczących obecnego wizerunku Kościoła w Polsce, zwracano uwagę na niebezpieczeństwa, jakie stoją przed Kościołami – zinstytucjonalizowaniem czy politycznym

zaangażowaniem. W zakończeniu podkreślono wagę nauczania, które powinno wyznaczać aktywność kościelną, równoważąc inne formy uczestnictwa Kościołów w życiu publicznym czy państwowym.

W godzinach wieczornych uczestnicy Forum wysłuchali recitalu organowego w wykonaniu dr. hab. Tomasza Orłowa, organisty, improwizatora, absolwenta Akademii Muzycznej im. K. Szymanowskiego w Katowicach. W programie koncertu zatytułowanego *Muzyczne inspiracje Bach – Szóstej – Bach* znalazły się pozycje o szczególnych walorach artystycznych, m.in. Tomasza Orłowa *Preludium i fuga d-moll na temat Jana Sebastiana Bacha BWV 565* – prawykonanie; Tomasza Orłowa *Suita symfoniczna na tematy pieśni z opery ludowej „Salażnicy” Jana Szóstej* – prawykonanie; Tomasza Orłowa *Passacaglia c-moll na temat Jana Sebastiana Bacha BWV 582*. Recital ten był wydarzeniem znakomicie zharmonizowanym z klimatem tegorocznego Forum.

Trzeci dzień Forum był czasem podsumowującym. W godzinach porannych goście wzięli udział w nabożeństwie, które poprowadził ks. radca Waldemar Szajthauer, służąc także kazaniem (opartym na wersetych z Dziejów Apostolskich 12, 1-11). Oficjalne zakończenie XXII Forum Ewangelickiego w Wiśle miało miejsce w Domu Zborowym. Podsumowującą dyskusję poprowadziła Danuta Szczyпка. Forum uznane zostało za szczególnie udane, jego uczestnicy wysoko ocenili różnorodność zaprezentowanego programu oraz organizacyjne przygotowanie całości wydarzenia. Uznano także, że należałoby podjąć wspólne starania celem zachęcenia młodzieży do uczestnictwa w tym ruchu, w tym przede wszystkim młodzieży studenckiej, a także ludzi młodych stojących u progu swoich karier zawodowych. Do końcowych wniosków należało ponadto zaproszenie na Forum 2019. Propozycję zorganizowania XXIII Forum w Łodzi przedłożył wstępnie prof. Jarosław Pluciennik¹.

Dni spędzone w Wiśle dostarczyły wielu refleksji na temat konfesyjnej przeszłości, przybliżając zaangażowanie ewangelików w proces odbudowy państwa polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem cieszyńskich działaczy niepodległościowych. Ważne jest, że tematyka obrad nie zamknęła się w przeszłości, uwzględniała także różnorodne spojrzenie na rolę Kościoła, a także na stojące przed nim zagrożenia, z możliwością wsłuchiwania się w refleksje uznanych autorytetów. Należy podkreślić, że organizatorzy zadbali również o nasycenie programu wieloma atrakcjami, które przybliżyły przyjezdnym wiślańskie tradycje, kulturę i specyfikę. Była to kolejna okazja do spotkania ewangelików z różnych części kraju, do wzajemnej integracji, dyskusji i wymiany poglądów.

¹ Zebrane wnioski końcowe przekazane zostały przez p. Danutę Szczypkę.

Komitet organizacyjny Forum: Danuta Szczyпка, dr Renata Czyż, Wanda Kuczera i Andrzej Molin. Współorganizatorami Forum byli członkowie zespołu diecezjalnego obchodów 100 lat Niepodległości Polski: dr Łukasz Barański, Marcin Gabryś, Władysława Magiera oraz ks. Łukasz Ostruszka. Organizacyjnego wsparcia udzielili także ks. bp dr Adrian Korczago, ks. radca Waldemar Szajthauer oraz kurator Diecezji Cieszyńskiej Tomasz Bujok.